

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้า ในตลาดนัดอนุสรณ์ท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช¹

Adaptation of Women Merchants : A Case Study of Thasala Nubanusorn Thasala District, Nakhon-Si-Thammarat Province

สิริพร รอดเกลี้ยง²

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อศึกษาการพัฒนาของเมืองท่าศาลา ที่ส่งผลกระทบต่อ การปรับตัวของแม่ค้าในตลาดสดนัดอนุสรณ์ พบว่า แม่ค้าในอดีตไม่ต้องปรับตัว ในการค้าขายเพราะสินค้าที่นำมาขาย สามารถหาได้ในสวนของตนเอง การเติบโตของเมือง ท่าศาลาในอดีตก็ยังไม่เจริญ จำนวนผู้คนก็น้อย ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าก็เป็นไป ในลักษณะไม่เน้นเงินมากนัก นอกจากนี้แม่ค้าเป็นผู้ผลิตสินค้าออกขายเพื่อสร้างรายได้ ให้กับครอบครัว โดยมีตลาดเป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทั้งในเรื่อง เศรษฐกิจของครัวเรือนและของชุมชนในขณะนั้น

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของแม่ค้า มีเงื่อนไขส่วนหนึ่งมาจาก การปรับตัว ของพื้นที่ตลาดและการพัฒนาเมืองของท่าศาลา ที่ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และอีกส่วนหนึ่ง เป็นการปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบของการดำรงชีวิตของชนชั้นกลางในเมืองในฐานะผู้บริโภค ในขณะที่เดียวกันแม่ค้าก็ต้องปรับตัวเพื่อการต่อรองกับการค้าขายที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น

¹ บทความวิจัย

² นักวิชาการ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

ทั้งจากแม่ค้ารายย่อยที่ขายสินค้าชนิดเดียวกันในบริเวณตลาดน้บอนุสรณ์ แม่ค้าในตลาดสด
อื่นๆ และ การค้าขายที่มาในรูปแบบของ “ตลาดสดติดแอร์” ด้วย เงื่อนไขดังกล่าวจึงทำให้แม่ค้า
ต้องปรับตัวผ่านการทำงานอย่างรวดเร็วเพื่อการแข่งขันในการอยู่รอด

คำสำคัญ : แม่ค้า การปรับตัว ตลาดน้บอนุสรณ์

Abstract

The purpose of this research is to study the development of Thasala District affecting adaptation of women merchants at Nub-Anusorn market. The result showed that in the past, women merchants did not adapt for trade because products were brought from their farms. Moreover, the growth of Thasala District did not increase; there were not many people in the city; the exchange system of products did not focus on money. Also, women merchants themselves produced goods to sell for their living. Therefore, the market was an area for women merchants to play an important role in economy of both their families and their communities at that time.

However, the adaption of women merchants was a part of conditions from the adaption of the market area and the development of Thasala District for their survival. Also, it was the adaption of middle-class living styles as consumers in the city. At the same time, the women merchants had to adapt for negotiation with increasing trade from small merchants selling the same products in both the areas of Nub-Anusorn market and other markets as well as air-conditioning markets. Consequently, these conditions drive women merchants to adapt to work more quickly in order to survive in this competition.

Keywords : women merchants, adaption, Nub-Anusorn market

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนัดบอนสุรณห์ท่าศาลา
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทนำ

การพัฒนาอำเภอท่าศาลาทำให้เกิดการขยายตัวของภาคการผลิตสมัยใหม่ อันเป็นปัจจัยให้เกิดการอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อแสวงหาความอยู่รอด การปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตในเมืองเป็นเรื่องที่ทุกคนในครอบครัวได้รับผลกระทบอย่างเท่าเทียมกันทั้งแม่ค้า พ่อค้า การหารายได้เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การสร้างความสัมพันธ์ใหม่ในสภาพวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกับวัฒนธรรมในภาคชนบท การปรับตัวดังกล่าวพ่อค้าในฐานะที่มีประสบการณ์ในพื้นที่สาธารณะมากกว่าจะสามารถปรับตัวได้ดีกว่าในการออกไปหารับจ้าง ต่างกับแม่ค้าที่ต้องอาศัยการปรับตัวมากกว่า เพื่อสร้างชีวิตใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างพื้นที่ในบ้านและนอกบ้าน สำหรับพื้นที่ในบ้าน แม่ค้ายังคงต้องรับหน้าที่ในการดูแลลูก ดูแลงานบ้านทั้งหมด ไม่สามารถออกไปหารายได้นอกบ้านได้เพราะไม่มีใครช่วยดูแลลูกซึ่งต่างจากความเป็นอยู่ในหมู่บ้านที่สามารถฝากญาติ พี่น้องให้ช่วยดูแล เมื่อสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ได้ และมีความจำเป็นต้องหารายได้เพิ่ม ก็จะออกหางานทำ เนื่องจากงานในภาคการผลิตสมัยใหม่เป็นงานที่จำเป็นต้องใช้ทักษะ

สิ่งนี้จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการเริ่มต้นการทำงาน ทำให้ต้องแสวงหาทางอยู่รอดด้วยการรับจ้างทำงานในอาชีพที่ไม่ต้องพึ่งพาทักษะเฉพาะด้าน ส่งผลให้แม่ค้าต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานระดับล่างที่ได้รับค่าตอบแทนในอัตราถูก เช่น การรับจ้างล้างจาน ซักผ้า รีดผ้า ทำความสะอาดบ้าน และอาชีพในภาคบริการอื่นๆ ในขณะที่เดียวกันก็มีแม่ค้าอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถเข้าสู่อาชีพเหล่านี้ได้ จึงได้สรรสร้างนวัตกรรมใหม่ให้กับชีวิตผ่านระบบการแลกเปลี่ยนสินค้า เริ่มสร้างงานด้วยการทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง จนพัฒนาเป็นระบบเศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้ และก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่เกื้อร้อยผู้คนเหล่านี้ไว้ด้วยกัน เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน แม่ค้าจึงขยายพรมแดนออกไปมากกว่าพื้นที่ของบ้าน ที่ต้องรับผิดชอบดูแล ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งทำให้ต้องมีภาระเพิ่มมากขึ้นและเป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดจากการพัฒนาของสังคมเมืองท่าศาลา

ตลาดนัดบอนสุรณห์เป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อความเป็นชุมชนและอำเภอท่าศาลามาอย่างยาวนาน ประวัติศาสตร์ของชุมชนหรือเมืองส่วนหนึ่งจึงเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนสินค้า สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, 2549, น. 2) กล่าวว่า ตลาดเป็นพื้นที่แห่งชีวิต กิจกรรมการค้าขายแลกเปลี่ยนนั้นดำรงควบคู่กับ

สังคมมนุษย์มาช้านาน ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่สามารถผลิตทุกอย่างได้ด้วยตนเอง และความที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ทำให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนมีวิวัฒนาการไปเรื่อยๆ จากเดิมที่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนในชุมชน ไปสู่การแลกเปลี่ยนในระดับที่สูงขึ้น สิ่งที่น่ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนนั้นผูกพันกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและเป็นพื้นฐานของการดำรงสังคม ตลาดก็มีการพัฒนาไปตามการขยายตัวของสังคมเมืองในยุคสมัยต่างๆ

ดังนั้น เราจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า แม่ค้าเป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อการปรับตัว และน่าสนใจว่า อาชีพแม่ค้าซึ่งเคยเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ผู้หญิงใช้สะสมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อการต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุดอื่นๆ ในพื้นที่ทางการที่ยังคงไว้ซึ่งอำนาจของผู้ชายได้นั้น (ยศ สันตสมบัติ, 2543, น. 5)

ปัจจุบันอาชีพแม่ค้ากลับต้องปรับตัวภายใต้บริบทของเศรษฐกิจทุนนิยมแบบสังคมเมืองที่ปรับเปลี่ยนไป หากแต่ผลกำไรจะเป็นของแม่ค้าทั้งหมด ที่นำไปลงทุนค้าขายต่อและเป็นรายจ่ายในครอบครัว สะท้อนให้เห็นว่าภายใต้เงื่อนไขการขยายตัวของพัฒนาเมือง (อำเภอท่าศาลา) นำมาซึ่งการขยายตัวของปรับตัว และค่าครองชีพที่สูงขึ้น

แม้ว่าภาวะเช่นนี้จะเรียกกันว่าความเจริญ แต่ชีวิตของแม่ค้ากลับไม่ได้มีสภาพการใช้ชีวิตที่ดีกลับต้องต่อสู้เพื่อการมีชีวิตรอดมากขึ้น แม่ค้าเป็นตัวอย่างของการเป็นเบี้ยล่างของกระบวนการพัฒนาที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ จึงทำให้จำเป็นต้องทำความเข้าใจแม่ค้า ที่ทำให้ต้องพยายามปรับตัวอย่างสัมพันธ์กับบริบทการพัฒนาเมืองและบริบททางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาการปรับตัวของแม่ค้าที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมของอำเภอท่าศาลาทั้งในอดีตและในช่วงการขยายตัวของพัฒนาของเมือง ก็เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจในการปรับตัวของแม่ค้า

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงการพัฒนาของเมืองท่าศาลา ที่ส่งผลกระทบต่อปรับตัวของแม่ค้าในตลาดสดนบอนุสรณ์

ขอบเขตและวิธีการศึกษา

พื้นที่การศึกษาคือแม่ค้า ในตลาดสดนบอนุสรณ์ท่าศาลา เขตเทศบาลเมืองท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวที่แม่ค้าเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์จากการพัฒนาเมือง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญของแม่ค้าในกระบวนการปรับตัวของการพัฒนาเมือง

แนวคิด ทฤษฎี

1. ตลาด (market) ในฐานะพื้นที่ทางอำนาจของความเป็นเพศ/เพศภาวะ (space of gender power) ที่สัมพันธ์กับผู้หญิง

การเคลื่อนย้ายของผู้หญิงเพื่อไปเป็นแรงงานในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก สอดคล้องกับความต้องการแรงงานผู้หญิงในภาคการผลิตต่างๆ ของระบบทุนนิยมที่ต้องการแรงงานผู้หญิงมากกว่าแรงงานผู้ชาย ทั้งนี้เพราะระบบการผลิตแบบทุนนิยมสามารถใช้การนิยามความหมายเกี่ยวกับ ความเป็นหญิงที่เคยถูกสร้างความหมายไว้กับพื้นที่บ้านมากำหนดหรือนิยามความเป็นหญิงให้อยู่ในฐานะแรงงานที่มี “ความชั่วคราว” และ “ความไม่แน่นอน” ได้ (Ehrenreich and Hochschild , 2002, P. 25) ซึ่งการนิยามดังกล่าวจะกลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการกำหนดค่าจ้างแรงงานให้ถูกกว่าแรงงานที่เป็นผู้ชาย เช่น ผู้หญิงเป็นแรงงานเสริมของครอบครัว ที่มีผู้ชายเป็นแรงงานหลักของบ้านอยู่แล้ว ดังนั้น ผู้หญิงจึงต้องได้ค่าแรงน้อยกว่า ถึงแม้ว่าในบางครอบครัวผู้หญิงจะเป็นที่มาของรายได้ที่ใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของครอบครัวมากกว่าก็ตาม เป็นต้น

ในที่นี้ จึงเลือกพื้นที่ตลาดสดมาเป็นพื้นที่ในการศึกษาเพราะตลาดสดในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทั้งหมดยังคงเป็นพื้นที่หนึ่งที่น่าดึงดูดใจซึ่ง พื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีผู้หญิง (หรือแม่ค้า) ดำเนินบทบาทการค้าขาย (ขนาดเล็ก) ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน การค้าขายในดินแดนแถบนี้จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะทางเพศภาวะที่ดำเนินการโดยผู้หญิงมาอย่างยาวนาน โดยมีการตั้งข้อสังเกตไว้ว่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการบ่งชี้ว่าสถานภาพของผู้หญิงแถบนี้ที่มีมากกว่าผู้หญิงในจีนและอินเดีย อีกทั้งการเข้ามามีบทบาทในพื้นที่ทางเศรษฐกิจของผู้หญิงดังกล่าวยังเป็นที่มาของการทำให้สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงสามารถต่อรองกับสถานภาพทางสังคมของผู้ชายได้ด้วย (Victor and William, 2003 p.124 - 126) จึงทำให้ตลาดสดเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะทางเพศภาวะ หรือที่ปราณี วงษ์เทศ (ปราณี วงษ์เทศ, 2549 น. 150 - 155) ใช้คำว่า “ตลาด คือ อาณาบริเวณของผู้หญิง” นั่นเอง

บทบาทการค้าขายของผู้หญิงเป็นระบบการแบ่งงานตามเพศที่ไม่ได้มีความชัดเจนมากนัก ทั้งนี้เพราะบทบาทดังกล่าวสามารถกระทำได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย อีกทั้งการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเป็นเพศ/เพศภาวะเองก็ไม่ได้มีการจัดแบ่งตามลักษณะของพื้นที่ที่ชัดเจนอีกเช่นกัน ทั้งนี้ เพราะพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะในระบบสังคมแถบนี้มีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ทำให้บทบาทการทำงานของผู้หญิงคาบเกี่ยวไปมาทั้งสองพื้นที่ เช่น ผู้หญิงในสังคมชวาามีบทบาทหน้าที่ทั้งในพื้นที่ครัวเรือนและพื้นที่นอกครัวเรือน เช่น การทำนาร่วมกับผู้ชาย (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2542, น. 25 - 38) ในช่วงหน้าแล้ง (หรือนอกช่วงฤดูกาลทำนา) ผู้หญิงจะทำหน้าที่ค้าขายภายในหมู่บ้านหรือเดินทางไปค้าขายกับญาติพี่น้องหรือในกลุ่มเพื่อนไม่ไกลจากหมู่บ้านด้วย

ในที่นี้บทบาททางการค้าจึงเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทผู้หญิงในฐานะผู้ผลิตและผู้ควบคุมผลผลิตและการจัดการระบบเศรษฐกิจที่สำคัญในครัวเรือน การค้าขายเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงสามารถมีพื้นที่เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนและสังคมมากขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้หญิงสามารถสะสมความรู้เรื่องผลผลิตของครัวเรือน การจัดสรรเงินทองและการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมจากการทำการค้าขายขนาด “ย่อม” ของตนเองเพื่อใช้ต่อรองกับพื้นที่ทางอำนาจของผู้ชายได้ด้วย อีกทั้ง การค้าขายขนาดเล็กของผู้หญิงดังกล่าวยังสามารถหล่อเลี้ยงให้คนในครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ แม้การทำงานของชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะไม่สามารถรับภาระเหล่านั้นได้ก็ตาม (ฉัตรยา ฆะมวรรณ มุกดาวิจิตร, 2549, น. 141 - 206)

การค้าขายที่มีลักษณะ “ไม่เป็นทางการ” ของผู้หญิงหรือการค้าขายขนาด “ย่อม” หรือที่เรียกว่า “การขายของเล็กๆ น้อยๆ” นั้น โดยการให้คุณค่าทางสังคมต่อบทบาทการค้าของผู้หญิง ดังกล่าว มักจะไม่ได้ถูกให้ความสำคัญมากนัก ถึงแม้ว่าการค้าขายของผู้หญิงจะเป็นระบบการค้าที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันหรือระบบการค้าที่รองรับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนจำนวนมากก็ตาม หากแต่งานวิจัยของ อริยา เศวตามร์ (อริยา เศวตามร์, 2544, น. 22) ที่เข้าไปศึกษาแม่ค้า หรือ การทำการค้าขนาด “ย่อม” ของกลุ่มผู้หญิงนั้นพบว่า บทบาททางการค้าขายของผู้หญิง เช่น ทำอาหาร หรือขนมขาย ฯลฯ กลับเป็นที่มาของรายได้ เพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัวที่สำคัญและเป็นที่มาของอำนาจการต่อรองกับความสัมพันธ์ระหว่างเพศภายในครอบครัว เช่น ผู้หญิงที่สามารถมีรายได้จากการค้าขายมองว่าตนเองพึ่งตนเองได้และสามารถแยกทางกับสามีได้ หากสามีไม่ติดกับตน เป็นต้น ทำให้การมีบทบาททางการค้าของผู้หญิง

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนัดอนุสรณ์ท่าศาลา
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่แม้จะมีลักษณะ “ไม่เป็นทางการ” นั้น กลับทำให้ผู้หญิงมีประสบการณ์ที่สามารถรับรู้ได้ถึงอำนาจการต่อรองจากทุนทางเศรษฐกิจที่ตนเองสามารถหามาได้

ดังนั้น บทบาทการค้าขายของผู้หญิง จึงเป็นพื้นที่หนึ่งของการก่อให้เกิดประสบการณ์ที่ผู้หญิงสามารถรับรู้ได้ถึงการพึ่งพาตนเองและการได้มาซึ่งทุนทางเศรษฐกิจที่ตนเองหามาได้ ทำให้พื้นที่การค้าขายของผู้หญิงจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่สามารถทำให้ผู้หญิงสร้างอำนาจการต่อรองภายในพื้นที่ครัวเรือนของตนเองได้และอาจจะสร้างอำนาจการต่อรองกับพื้นที่อื่นๆ ได้ด้วยเช่นกัน

หากแต่เพราะการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของรัฐธรรมนูญใหม่ที่เน้นวิถีคิดแบบชายเป็นใหญ่มากขึ้น ทำให้ผู้ชายสามารถมีพื้นที่ที่เป็นทางการมาสนับสนุนอำนาจของตนเองมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่เดิมที่เคยเป็นพื้นที่อำนาจของผู้หญิงกลับถูกลดอำนาจลง เช่น อำนาจในครัวเรือนที่แต่เดิมเคยเป็นพื้นที่อำนาจของเพศหญิงมาก่อน เป็นต้น ทำให้พื้นที่ทางการค้าของผู้หญิงจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งผู้หญิงสามารถใช้เพื่อต่อรองอำนาจกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนไปได้ในระดับหนึ่ง (ปราณี, อ่างแล้ว) แต่เมื่อระบบการค้าต้องปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบการเป็นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่การค้าที่มีลักษณะ “ไม่เป็นทางการ” ของผู้หญิงด้วยเช่นกัน

2. แนวคิด การพัฒนาเมือง

เนื่องจากผลประโยชน์ของการใช้พื้นที่เมืองหรือพื้นที่การพัฒนานั้นไม่สามารถสร้างความเท่าเทียมให้กับกลุ่มคนต่างๆ ได้ ขณะเดียวกัน “เมือง” เป็นอาณาบริเวณที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่ถูกนิยามโดยกายภาพและพื้นที่ที่ผูกโยงอยู่กับความเป็นชาย เช่น ระบบเศรษฐกิจ การวางแผน วิศวกรรม สถาปัตยกรรม การบริหารประเทศ และการเมือง ระบบการขนส่งขนาดใหญ่ที่อยู่อาศัย ที่ดินและระบบสาธารณสุขโลก เป็นภาพของการพัฒนาที่เน้นกายภาพและโครงสร้างที่สะท้อนตัวตนของปิตาธิปไตยอย่างชัดเจน ในขณะที่ภาพของผู้หญิงถูกผูกเอาไว้กับเรื่องสุขภาพการสงเคราะห์ ความสะอาด การศึกษา สิ่งแวดล้อม ที่อ่อนโยนและใกล้ชิดธรรมชาติ นอกจากนี้สังคมในเมือง ยังมีลักษณะของ “การแข่งขันตามความถนัด” ซึ่งจะมีความแตกต่างหลากหลายและจำเพาะเจาะจงมากกว่าในชนบท จะพบว่าผู้คนและองค์กรต่างๆ ในเขตพื้นที่เมืองหรือพื้นที่ที่จะกลายเป็นเมืองจะถูกแบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ตามความถนัด เช่น ส่วนของการเมืองการปกครองเศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ สภาพการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่เกิดมาบนเวทีที่เป็น “เขตพื้นที่” พื้นที่แห่งนี้

ผู้คนและองค์กรต่างๆ จะถูกนำมาจัดระเบียบใหม่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่ซับซ้อน (ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2543, น. 114 - 115)

ในแง่มุมของการพัฒนา ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542, น. 133 - 135) กล่าวว่า “เมือง” เป็นประดิษฐ์กรรมของยุคสมัยใหม่ (modernity) และเป็นพื้นที่ที่วาทกรรมการพัฒนาในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองให้ความสนใจและให้ความสำคัญ ในขณะที่ “เมือง” เป็นพื้นที่ที่ถูกใส่รหัสหมายว่า ไม่น่าอยู่อาศัยเต็มไปด้วยปัญหาอาชญากรรม สภาพแวดล้อมเป็นพิษ ผู้คนไร้น้ำใจและเป็นตัวทำลายล้างความเป็นชุมชนแบบดั้งเดิม การปรากฏตัวของ “เมือง” ที่เป็นชุมชนสมัยใหม่ ได้เข้ามาแทนที่ชุมชนแบบดั้งเดิมที่เป็นฐานรากของสังคมในอดีต ทำให้ความจำเป็นที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเมืองอย่างจริงจัง

Lefebvre (Lefebvre, H. 1993 P. 38 - 39) เสนอว่า เราควรให้ความสนใจและขบคิดค้นหาว่า ตัวตนและเอกลักษณ์ของเมืองในฐานะที่เป็นตัวของตัวเองคือในฐานะพื้นที่พิเศษเฉพาะแบบหนึ่ง (heterotopia) เพื่อเป็นการสร้างการยอมรับและเคารพในวิถีของความเป็นเมืองตลอดจนการสร้างชุมชนและประชาสังคมในพื้นที่ที่เรียกว่าเมือง

งานของ สิริพร สมบูรณ์บุรณะ (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2547, น. 19) ที่ศึกษาเรื่องการก่อรูปและการเปลี่ยนแปลงสำนึกเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินส่วนรวมในสังคมไทย ได้กล่าวถึงเรื่องเมืองว่า “เมือง” ในฐานะเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทเป็นผู้กระทำเป็นที่รวมของ “ที่ตั้ง” (sites) ต่างๆ ที่รวมเอาความแตกต่างหลากหลายและขัดแย้งไว้ด้วยกัน เมืองเป็นพื้นที่ที่สร้างระบบหรือวิถีชีวิตแบบใหม่ขึ้นมาเรียกว่าวิถีชีวิตแบบเมืองที่สร้างขึ้นมาจากการใช้ชีวิตและประสบการณ์แบบเมืองผ่านการจัดพื้นที่แบบต่างๆ ของเมือง

การค้นหาตัวตนของเมืองไม่ว่า ในฐานะที่เป็นตัวของตัวเองหรือในฐานะพื้นที่พิเศษเฉพาะแบบหนึ่ง จึงควรมองผ่านการดำรงอยู่ที่เป็นจริงของเมืองว่า ทำหน้าที่อะไร อย่่างไร กับคนกลุ่มไหน ทั้งนี้เพื่อเมืองจะได้เป็นพื้นที่ที่ตอบสนองต่อการอยู่รอดของทุกชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพความเป็นเมืองหรือการกลายเป็นเมือง ได้ทำให้สังคมไทยก้าวจากการเป็นสังคมเกษตรกรรมสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรม คนชนบทอพยพเข้ามาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการจำนวนมาก เมืองจึงขยายตัวอย่างรวดเร็วจึงส่งผลกระทบต่อการปรับตัวของชีวิตประชาชน

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนัดอนุสรณ์ท่าศาลา
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

แม่ค้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเสมอมา ตั้งแต่เศรษฐกิจภายในและภายนอกครอบครัวและแม่ค้าเป็นแกนสำคัญในการดำรงอยู่ของสังคม สำหรับการศึกษานี้ ผู้ศึกษาต้องการศึกษา การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนัดอนุสรณ์ท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมองผ่านการปรับตัวของแม่ค้าในพื้นที่การพัฒนา เมื่ออำเภอท่าศาลาว่าได้รับผลกระทบอะไรบ้าง โดยผู้ศึกษามีความสนใจว่าได้ช่วยเปิดพื้นที่ให้กับแม่ค้า งานศึกษานี้อาศัยแนวคิดที่เกี่ยวข้องคือตลาด (market) ในฐานะพื้นที่ทางอำนาจของความเป็นเพศ/เพศภาวะ (space of gender power) ที่สัมพันธ์กับผู้หญิง เป็นแนวคิดและแนวคิดการพัฒนาเมือง ในบริบทของกระบวนการพัฒนาเมืองที่เน้นคนเป็นแกนหลักในการพัฒนา แต่การพัฒนากลับละเลยและยังคงไม่ให้ความสำคัญกับแม่ค้าในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการพัฒนาที่เพิ่มภาระหน้าที่ให้กับแม่ค้า จึงเป็นความสำคัญที่จะนำไปสู่การสนับสนุนให้เกิดการตื่นตัวและมองเห็นศักยภาพและความสำคัญของแม่ค้าในการพัฒนาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่ก้าวหน้าและความสำคัญของแม่ค้า

3. การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดสดนัดอนุสรณ์ท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

การพยายามหาจุดของ เวลา มาเป็นตัวเริ่มเปิดเรื่องเพื่ออธิบายพื้นที่ตลาดอย่างสัมพันธ์กับตำแหน่งแห่งที่ของแต่ละกลุ่มคน กลับเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำหรับผู้เขียน ทั้งนี้เพราะ ตลาดนัดอนุสรณ์ไม่มีจุดเริ่มต้นเพื่อบอกเวลาการเปิดตลาดที่แน่นอนและในขณะเดียวกันตลาดก็ไม่มีจุดสิ้นสุดในแต่ละวันที่แน่นอนอีกเช่นกัน พื้นที่ เวลาและกลุ่มคนที่มีสถานะทางสังคมที่หลากหลายอยู่ตลอดเวลาและไม่มีจุดที่สิ้นสุดในตัวมันเองได้ หรือในอีกความหมายหนึ่งก็คือ ตลาดไม่เคยหลับและทำงานอยู่อย่างต่อเนื่องทุกช่วงเวลาผ่านผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่ต้องเข้ามาสัมพันธ์กับพื้นที่แห่งนั้นนั่นเอง

หลังจากผ่าน - ช่วงเวลาของการพัก ตลาดสดแห่งนี้ก็จะเริ่มมีผู้คนกลับเข้ามาทำงานเหมือนเช่น เวลา เมื่อวานที่เพิ่งผ่านพ้นไปอีกครั้ง เข็มนาฬิกากำลังจะเริ่มหมุนทวนซ้ำการทำงานของกลุ่มคนที่มีตำแหน่งแห่งที่ที่แตกต่างหลากหลายในวันใหม่อีกครั้ง (แต่เวลาที่หมุนทวนซ้ำในแต่ละวันอาจจะไม่ได้หมายถึง การดำเนินไปบนประสบการณ์ชุดเดิมเสียทีเดียว เพราะในเวลาใหม่ที่หมุนทวนซ้ำชุดเดิม กลับหมายถึง ช่วงเวลา (วันใหม่) ที่เพิ่มเข้ามาด้วย ดังนั้น ชุดเวลาที่ทวนซ้ำในทุกวันอาจจะหมายถึงประสบการณ์ที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันในทุกๆ วันได้ด้วย

3.1 พัฒนาการของชุมชนท่าหลา (ท่าศาลา)

พัฒนาการของชุมชน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ปรากฏการณ์นี้เป็นจริงที่พิสูจน์ได้เสมอด้วยตัวอย่างชุมชนท่าหลาที่มีความสำคัญแทนที่ชุมชนกลาย ก็เนื่องมาจากเงื่อนไขของเศรษฐกิจการค้า

ก่อนที่จะตำบลท่าหลา (อำเภอท่าศาลาปัจจุบัน) จะเป็นที่ตั้งอำเภอที่นี้เป็นชุมชนเล็กๆ ที่มีผู้อาศัยอยู่ไม่กี่ครัวเรือนกระจุกอยู่บริเวณหน้าหลาน้ำ และมีอีกชุมชนหนึ่งกระจายกันอยู่ใกล้ปากคลองท่าสูงจดชายทะเลอ่าวไทย ทั้งที่กลายและบ้านท่าหลาต่างก็มีความสำคัญต่อชุมชนที่อยู่ภายใน โดยเฉพาะชุมชนบ้านโรงเหล็ก เพราะเป็นด่านที่สำคัญในการส่งออกสินค้าต่างๆ เช่น ดีบุก และของป่า (น้ำมันยาง ไม้ ชีพี้) และมะพร้าว และเป็นจุดผ่านนำเข้าอาหารทะเล ข้าวสาร เครื่องใช้ต่างๆ โรงเหล็กเป็นแหล่งทำแร่ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของนครศรีธรรมราชมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่เริ่มทำกันมานับตั้งแต่ชาวจีนอพยพหลงไหลเข้ามาได้อย่างเสรีในสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา

บ้านโรงเหล็กจะเป็นศูนย์กลางของบริเวณแถบนี้ มีคลองกลายไหลผ่าน ในสมัยโบราณคลองกลายคงเป็นเส้นทางสำคัญที่ใช้สัญจรสู่ภายนอก และที่กลายเป็นท่าและด่านที่สำคัญของเส้นทางนี้ที่เป็นทางออกสู่ทะเล ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวบางตอนของสายน้ำกลายต้นเงินจนไม่สามารถเดินทางเรือผ่านไปได้โดยเฉพาะในหน้าแล้ง การเดินทางบนบกซึ่งไม่มีทางเลือกอื่น เดินด้วยเท้า เดินเกวียน เดินช้าง ก็ใช้เวลาเพียง 1 วันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้เส้นทางนี้แทนที่จะไปออกที่กลาย ชุมชนท่าหลาจึงมีผู้คนสัญจรค้าขายและเดินทางเข้าออกมากขึ้นเป็นลำดับ และมีความสำคัญแทนที่ที่กลายซึ่งผู้คนน้อยลงเป็นลำดับ จนต้องย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งที่ท่าหลาแทน (ชวลิต อังวิยาธร, 2543, น. 2 - 3)

3.2 การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า

ตลาดนัดบ่อนุสรณ์เป็นสถานที่ขายของสดต่างๆ เช่น ผักตามฤดูกาล กล้วย พริก ถั่ว ปลายสด ที่แม่ค้านำมาวางขายบริเวณข้างทางบริเวณข้างอำเภอท่าศาลาในอดีต สินค้าที่นำมาขายจะวางกับพื้นดินหรือใส่ภาชนะที่เป็นแบบง่ายๆ ลักษณะของตลาดในช่วงแรกๆ จึงเป็นรูปแบบที่ใครมีอะไรก็เอามาขายกันอยู่ริมทาง ซึ่งเป็นถนนสายเล็กๆ ผู้ซื้อก็เป็นคนรู้จักกัน บางครั้งเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากันตามความต้องการของแต่ละฝ่ายที่จะตกลงกัน นอกจากตลาดสดที่ขายผักและอาหาร ที่เป็นปัจจัยหลักในชีวิตประจำวันแล้วเป็นที่ที่คนจะไปหาซื้อ

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนบอนุสรณ์ท่าศาลา
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

สินค้าอุปโภคบริโภค เช่น น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ กะปิ น้ำปลา กุ้งแห้ง เกลือ เสื้อผ้า และอื่นๆ ที่จำเป็น สินค้าที่วางขายอยู่ เป็นสินค้าที่มาจากแม่ค้าที่ นำเข้ามาขาย บริเวณนี้จึงเป็นย่านเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองมาตั้งแต่อดีต ดังคำให้สัมภาษณ์ของนางจัน ใจดี (จัน ใจดี, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2557) ความว่า

“สมัยก่อนสินค้า จะเป็นเครื่องใช้ที่จำเป็น ส่วนใหญ่กะปิ กุ้งแห้งอย่างดี น้ำปลา ผักตัดเสื้อ น้ำมันก๊าดสินค้าไม่เคยขาด มีแม่ค้าเดินทางไปมาค้าขาย ตลอดเวลาข้าวของก็หาง่าย ไม่เคยขาด และราคาไม่แพง”

ดังนั้น แม่ค้าในอดีตไม่ต้องปรับตัวในการค้าขายเท่าไรเพราะสินค้าที่นำมาขายสามารถหาได้ในสวนของตนเอง การเติบโตของเมืองท่าศาลาในอดีตก็ยังไม่เจริญ จำนวนผู้คนที่มีน้อย พื้นที่ชนบทยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าก็เป็นไปในลักษณะไม่เน้นเงินมากนัก นอกจากนี้แม่ค้าเป็นผู้ผลิตสินค้าออกขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว โดยมีตลาดเป็นพื้นที่ที่ทำให้ผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญทั้งในเรื่องเศรษฐกิจของครัวเรือนและของชุมชนในขณะนั้น

หลังจากนั้นเทศบาลตำบลท่าศาลา เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอท่าศาลา แต่ด้วยเหตุที่พื้นที่ความรับผิดชอบกว้างขวาง มีประชากรหนาแน่นทำให้การดูแลและจัดเก็บภาษีไม่ทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลท่าศาลาขึ้นเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 ต่อมาสุขาภิบาลท่าศาลา ได้รับการยกฐานะเป็น “เทศบาลตำบลท่าศาลา” (<http://www.thasala.go.th/webboard/view.php?No=109> เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ย. พ.ศ. 2557) ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 ตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม ความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากนโยบายของรัฐเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความต้องการแรงงานเฉพาะด้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้าง หรือการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ที่ขยายตัวมากขึ้นความต้องการนี้มีจำนวนผู้คนมาซื้อสินค้ามากขึ้น จากเส้นทางคมนาคมที่พัฒนา มีรถสองแถวท่าศาลา - สีชล ตลาดสดก็ย้ายมาอยู่ที่บริเวณที่ในปัจจุบันเพราะพื้นที่เดิมมีขนาดเล็ก

เมื่อปี พ.ศ. 2528 ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลให้เกิดระบบการค้าขายที่เข้มข้นมากขึ้นกล่าวคือ ตลาดได้ขยายตัวมากขึ้นและได้กลายมาเป็นพื้นที่ของ

การปรับตัวของแม่ค้า ตลาดนบอนุสรณ์มีพื้นที่ประมาณ 1,280 ตารางเมตร มีจำนวนแผงขายประมาณ 64 แผง โดยการจัดแบ่งลักษณะของตลาด มีการจัดรูปแบบการค้าขายที่เป็นสัดส่วน เช่น พื้นที่สำหรับการค้าขายเนื้อสัตว์จะอยู่ติดกับอาหารทะเลประกอบด้วยเนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อควาย ไก่ ปลา ลูกชิ้นต่างๆ ส่วนแผงด้านนอกที่อยู่รายล้อมก็เป็นพวกผักพื้นบ้านต่างๆ ที่คนขายหารับซื้อต่อมาจากชาวบ้าน และซื้อจากตลาดหัวอัฐิ ตลาดเปิดท้ายต่างๆ สินค้าที่วางขายส่วนใหญ่เป็นของสดที่คนมาหาซื้อเพื่อนำไปประกอบอาหารในครัวเรือน หรือเพื่อผลิตเป็นอาหารเพื่อขายต่อ

ลักษณะอาคารเปิดโล่งมีขนาดปานกลาง ซึ่งเป็นอาคารเก่าแก่ตั้งแต่เปิดตลาดเมื่อปี พ.ศ. 2528 (เมื่อก่อนตลาดอยู่ข้างอำเภอท่าศาลา แต่ว่ามีพื้นที่ขนาดเล็กจึงย้ายมาอยู่ที่ปัจจุบัน) เทศบาลตำบลท่าศาลา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลเป็นชุมชนเมือง ย่านการค้า ลักษณะคล้ายเกาะมีคลองล้อมรอบ 2 ด้าน และถนน 1 ด้าน มีการปรับปรุงเรื่อยมาตามความเจริญของเมืองที่ประกอบด้วยถนนหนทาง ตึกอาคาร หน่วยงานราชการเกิดขึ้นในพื้นที่ ความหลากหลายจึงปรากฏมาในเชิงพื้นที่ภูมิศาสตร์ ซึ่งพื้นที่ตั้งของชุมชนจะถูกแบ่งแยกชัดเจนมากขึ้นด้วยแนวถนนหรือตรอกซอย ขณะเดียวกันก็ถูกบีบให้เล็กลงกลายเป็นพื้นที่ในเชิงธุรกิจการค้า พบว่า การอยู่อาศัยของชาวบ้านและครัวเรือนสะท้อนภาพชีวิตของผู้คนที่คุ้นเคยกับเพื่อนบ้าน การดำรงชีวิตที่พึ่งพาตลาดสดและวัด ชาวบ้านคุ้นเคยกันโดยผ่านกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็พยายามปรับตัวเข้ากับการพัฒนาที่รุกกล้าเข้ามา เพื่อให้ตนเองมีพื้นที่ดำรงอยู่ที่ต้องพึ่งพิงกับรูปแบบชีวิตค้าขาย มีร้านค้าเพิ่มมากขึ้น มีการพาณิชย์และธุรกิจ ตำบลท่าศาลาเป็นตำบลที่ตั้งของศูนย์ราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจสำคัญๆ เป็นจำนวนมาก จึงมีลักษณะเป็นพื้นที่ชุมชนเมืองมีการทำธุรกิจหลายอย่าง เช่น โรงงานแยกก๊าซ โรงแรม เป็นต้น อื่นๆ ยังมีราษฎรอีกส่วนหนึ่งของตำบลท่าศาลาที่ประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ค้าขาย รับราชการ รับจ้าง และประกอบธุรกิจส่วนตัวอีกจำนวนหนึ่ง

พื้นที่ด้านในถัดมาขายเครื่องสำอาง เสื้อผ้าแฟชั่นและขายอาหารตามสั่งที่เน้นราคาถูกกว่าอาหารสำเร็จรูปที่มีอยู่หลากหลายชนิด ในปัจจุบันส่วนการขายของของแม่ค้าในตลาดสมัยก่อนก็จะมีโต๊ะไม้เอียงๆ เหมือนจะล้มแต่ไม่ล้มมาเป็นแผงขายของ ซึ่งจะมีขนาดไม่ใหญ่มากหนึ่งแผงก็จะมีเพียงแม่ค้าหนึ่งคนหรืออาจจะบู๊ตองวางของขายกับพื้น หาบของใส่ตะกร้ามานั่งวางของขายกับพื้นก็ได้ ดังนั้น ความเป็นระบบระเบียบ จึงไม่ค่อยมีให้เห็นมากนัก อีกทั้ง

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนัดบ่อนุสรณ์ท่าศาลา
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประเภทสินค้าก็มีให้เลือกไม่มากเมื่อเทียบกับประเภทสินค้าในตลาดสดปัจจุบันด้วยเช่นกัน พื้นที่ถัดไปซึ่งมีถนนของตลาดเป็นตัวแบ่งเป็นส่วนของตลาดที่ขายอาหารตามสั่งทุกชนิด มีลักษณะเป็นอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าเปิดโล่งมีขนาดเล็ก ซึ่งบริเวณดังกล่าวจะมีห้องแถวชั้นเดียวสำหรับขายเสื้อผ้า เครื่องสำอางและสินค้าแฟชั่นล้อมรอบอีกที และในขณะเดียวกันบริเวณตลาดทั้งหมดจะถูกล้อมรอบด้วยตึกแถวพาณิชย์อีกชั้นหนึ่ง

กล่าวได้ว่าเมื่อมีผู้คนมาอยู่อาศัยมากขึ้นเศรษฐกิจก็เริ่มขยายตัวจากการค้าขายสินค้าต่างๆ รวมถึงอาหารการกิน ตลาดนัดบ่อนุสรณ์จึงเป็นศูนย์กลางที่มีการค้าขายที่หลากหลาย เป็นพื้นที่ที่มีคนมารวมกันจำนวนมากในแต่ละวันบริเวณริมทาง ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “ตลาดท่าศาลา” ต่อมาเมื่อระบบเทศบาลเริ่มเป็นรูปร่างจากการมีคณะผู้บริหารเทศบาลครั้งแรก จึงได้ย้ายจากบริเวณเดิมสู่ที่ใหม่และเริ่มจัดระบบการขายของให้มาอยู่ร่วมกันขึ้นในบริเวณตลาดนัดบ่อนุสรณ์เป็นที่ดินของเทศบาลมาจนถึงปัจจุบัน

การค้าขายในตลาดแห่งใหม่จึงเป็นความเปลี่ยนแปลงอีกครั้งของท่าศาลาที่มีหน่วยงานราชการท้องถิ่นเป็นผู้ควบคุมดำเนินการ มิได้เป็นอิสระเช่นแต่ก่อนอย่างไรก็ตามตลาดเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญกับแม่ค้า เศรษฐกิจและสังคมของท่าศาลามาอย่างยาวนาน

ความไม่สมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทำให้พื้นที่ป่าตามธรรมชาติ ในสังคมแบบเดิมที่มีการพึ่งพาทางด้านการเกษตรเป็นหลัก แม่ค้าจะมีบทบาทสำคัญในฐานะที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพราะพวกเขาেমีบทบาทในการเป็นผู้หาอาหาร (food provider) นอกเหนือจากการทำไร่ทำนาแล้ว ทั้งเพื่อการยังชีพของตนเองและครอบครัว และยังบทบาทในการทำงานบ้านทุกอย่างตั้งแต่การทำความสะอาดเสื้อผ้า ร่างกาย และที่อยู่อาศัย การดูแลบุตร

นอกจากนี้แม่ค้ายังมีบทบาทในการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวด้วยการเป็นแม่ค้ารายย่อยเก็บหาของป่าหรือหาปลา เก็บผักจากสวนไปขายหรือแลกเปลี่ยนในตลาด จะเห็นได้ว่าแม่ค้านั้นทำงานร่วมกับธรรมชาติมาตลอดเวลาและยังชีพอยู่ได้ด้วยธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นเมื่อธรรมชาติถูกทำลาย และการพัฒนาเมืองแม่ค้าจึงเป็นด่านแรกที่ได้รับผลกระทบเพราะระบบที่ช่วยผดุงชีวิตได้ถูกทำลายลง เมื่อน้ำมีจำนวนลดน้อยลง แม่ค้าก็เริ่มขาดแคลนแหล่งอาหาร (กาญจนา แก้วเทพ, 2535, น. 246 - 247) แม่ค้าต้องหันมาพึ่งพาระบบการตลาดที่ต้องอาศัยเงินลงทุนในการค้าขาย เช่น การรับซื้อพืชผักพื้นบ้านที่มาจากคนที่อยู่ใกล้กับแหล่งทรัพยากรมากกว่า หรือหันมาขายพืชผักที่ไม่ใช่ของพื้นบ้านแต่ต้องนำเข้าจากตลาดหัวอูฐ เป็นต้น

การใช้นโยบายการท่องเที่ยวดังกล่าว “ท่าศาลาเมืองน้อย” เป็นปัจจัยเร่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขยายฐานการผลิตโดยเฉพาะในภาคบริการที่เติบโตอย่างรวดเร็วและมีส่วนอย่างสำคัญในการสลายความสัมพันธ์ของความเป็นชุมชนที่มีมาแต่เดิม และสร้างความเป็นปัจเจกให้กับคนมากขึ้น เมื่อระบบเศรษฐกิจและสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นทุนนิยมมากขึ้นได้สร้างความไม่เท่าเทียมทางเพศให้มากยิ่งขึ้น การเติบโตทางเศรษฐกิจได้ทำลายการแบ่งบทบาททางเพศของท้องถิ่นและในสังคมดั้งเดิม (ปราณี วงศ์เทศ, 2549, น. 150) การเปียดับและลดทอนคุณค่าของผู้หญิงได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลักษณะความเข้มข้นของการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ ผู้หญิงมักจะด้อยกว่าเสมอ เมื่อเข้าสู่ระบบคุณค่าที่วัดกันด้วยเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะการรับค่าตอบแทนที่น้อยกว่าการพิจารณาในเรื่องตำแหน่งหน้าที่ที่เป็นรอง หรือแม้แต่กระบวนการพัฒนาต่างๆ ผู้หญิงจะเป็นเพศที่ถูกละเลยทำให้กระบวนการในการพัฒนาแบบใหม่กลับเป็นสิ่งที่ทำร้ายและสร้างปัญหาแบบใหม่ให้กับผู้หญิงมากขึ้น

ความเจริญด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาของเมืองท่าศาลาได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่ค้าและพ่อค้า ในด้านการค้าขายแม่ค้าอาจต้องรับภาระมากขึ้น เช่น เป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกสินค้า จัดวางตกแต่งร้าน โดยมีผู้ชายเป็นผู้ขับรถไปส่งและช่วยขนของ แม่ค้าทำการค้าตลอดปีแต่ผู้ชายแค่ขับรถไปส่งที่ผ่านมาแม่ค้าทำงานในระดับครัวเรือนขณะเดียวกันก็ทำงานนอกพื้นที่ครัวเรือนที่ส่งผลต่อสาธารณะและมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความเจริญให้กับเมืองท่าศาลาในทางอ้อมนอกจากการทำงานในไร่นาและหาผักหญ้ามาขายแล้ว แม่ค้ายังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่รวบรวมสินค้า เช่น ของที่หาได้จากป่า ส่งให้กับแม่ค้าที่เดินทางค้าขายระหว่างเมืองต่างๆ พื้นที่ความรับผิดชอบของแม่ค้ามีอาณาเขตมากกว่าพื้นที่ของครัวเรือน เพราะจากการพูดคุยจะพบว่า แม่ค้าจำเป็นต้องดิ้นรนหารายได้เพิ่มให้กับครอบครัวด้วยการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ไม่ว่าจะเป็น ผักพื้นบ้าน ดอกไม้

สำหรับแม่ค้าย่อมหนีไม่พ้นจากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมกับความเจริญเติบโตของเมือง การแข่งขันยังคงมีสภาพเป็นรอง แม้ว่าจะเป็นผู้ที่ควบคุมทางด้านเศรษฐกิจแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความเสมอภาคและเท่าเทียมผู้ชาย แม่ค้าจำนวนไม่น้อยที่ประกอบอาชีพค้าขายและเป็นผู้ที่ควบคุมเศรษฐกิจของครอบครัวแต่ยังคงต้องทำหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือน หุงข้าวกับข้าว กวาดบ้านถูบ้าน ดูแลสมาชิกทุกคนเหมือนเดิม จึงเท่ากับว่ายังคงต้องแบกรับภาระหน้าที่ทั้งพื้นที่ในบ้านและนอกบ้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว เป็นความรับผิดชอบ

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนบอนุสรณ์ท่าศาลา
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่มากกว่าการหุงหาอาหาร ตักน้ำหาพิน แต่รวมถึงการจัดการดูแลให้ทุกคนในครอบครัว ได้มีที่พักอาศัยหลับนอน ที่แม่ค้าต้องรับผิดชอบ แม้จะเป็นงานที่ดูเหมือนไม่ได้ใช้ทักษะพิเศษ แต่เป็นงานที่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตของคนในครอบครัวทั้งหมด

พื้นที่ทางการค้าขยายออกเป็นตลาดประจำอำเภอท่าศาลา ตลาดกลายมาเป็นหน้าที่หลักของแม่ค้ายิ่งทำให้ต้องแบกรับภาระมากขึ้นเพราะหมายความว่าด้านหนึ่งต้องทำการค้าที่เข้มข้นมากขึ้น แม่ค้าต้องปรับตัวเพื่อแข่งขันกับระบบการค้าทั้งในรูปแบบของการค้าปลีกค้าส่ง ยีสบี่ซื้อโม่ การมีสินค้าให้เลือกมากมายหลายอย่างหรือการมีสินค้าราคาถูก ในรูปแบบของห้างสรรพสินค้า (เทสโกโลตัส) ที่เน้นรูปแบบการค้าที่มีความสะดวกสบายหลากหลายและกระจายตัวเข้าหากลุ่มผู้ซื้อมากขึ้น โดยเฉพาะจากห้างสรรพสินค้าซึ่งมีพื้นที่ที่แวดล้อมไปด้วยตลาดติดแอร์ ทำให้ผู้ซื้อสามารถที่จะเลือกไปจับจ่ายซื้อของได้อย่างง่ายดายมากขึ้น โลตัสซึ่งมีระยะทางห่างกันเพียงประมาณไม่ถึงหนึ่งกิโลเมตรหรือ ร้านโชห่วยต่างๆ

อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมท่าศาลาเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการผลิตเพื่อการค้าและมีการแข่งขันกันสูงในระบบการผลิตแบบใหม่ ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น แม่ค้าในฐานะผู้มีส่วนสำคัญในฐานะผู้จัดการดูแลเรื่องการดำรงชีวิตของคนในบ้านจำเป็นต้องขยายพื้นที่ทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเข้าสู่การแข่งขันในระบบเศรษฐกิจแบบใหม่มากขึ้นทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด การขยายพื้นที่ทางเศรษฐกิจของแม่ค้าสามารถทำได้โดยใช้ระบบความสัมพันธ์และประสบการณ์ที่เกิดจากการทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ตามเวลาวางที่มีขยายพื้นที่ทางการค้าของตนให้กว้างออกไปมากขึ้น เพื่อหารายได้ช่วยครอบครัว ได้แปรเปลี่ยนสู่การผลิตที่มีปริมาณมากขึ้น มีการจัดการเป็นระบบและเป็นเวลา เส้นทางการค้าของแม่ค้าที่ทำการค้ามาแต่อดีต บางรายสามารถเติบโตไปพร้อมกับการแนวทางทางเศรษฐกิจแบบใหม่ กลายเป็นอาชีพหลักของครอบครัว

การปรับตัวของแม่ค้า มีเงื่อนไขส่วนหนึ่งมาจาก การปรับตัวของพื้นที่ตลาดและการพัฒนาเมืองของท่าศาลา ที่ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด และอีกส่วนหนึ่งเป็นการปรับตัวให้เข้ากับรูปแบบของการดำรงชีวิตของชนชั้นกลางในเมืองในฐานะผู้บริโภค ในขณะที่เดียวกันแม่ค้าก็ต้องปรับตัวเพื่อการต่อรองกับการค้าขายที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งจากแม่ค้ารายย่อยที่ขายสินค้าชนิดเดียวกันในบริเวณตลาดนบอนุสรณ์ แม่ค้าในตลาดสดอื่นๆ และ การค้าขายที่มาในรูปแบบของ “ตลาดสดติดแอร์” ด้วย เงื่อนไขดังกล่าวจึงทำให้แม่ค้าต้องปรับตัวผ่านการดำเนินงานอย่างรวดเร็วเพื่อการแข่งขัน

4. บทสรุป

ความเจริญในด้านการพัฒนาเมืองและด้านเศรษฐกิจได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของแม่ค้าในด้านการค้าขาย ดังนั้น เราจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า แม่ค้าเป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อการปรับตัว ด้วยเหตุนี้เอง พื้นที่ตลาดที่ประกอบไปด้วย แม่ค้าและกลุ่มคนที่เข้ามาซื้อสินค้า ภายใต้อาชีพแม่ค้า จึงไม่ใช่เพียงสถานะเดียวที่แม่ค้าแต่ละคนต้องดำรงอยู่พวกเขาจะต้องดำรงสถานะตามความเป็นหญิงภายใต้การต้องพึ่งพิงพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (ตลาด) ที่ปรับเปลี่ยนไปสู่ทุนนิยมสมัยใหม่ (จากการพัฒนาของเมือง) การดำรงสถานะความเป็นหญิงที่หลากหลายยังทำให้ แม่ค้าแต่ละรายสามารถดำรงบทบาทหน้าที่ตามความเป็นหญิงทั้งการเป็นเมียและแม่ นอกจากนี้แม่ค้าที่ทำการค้ายังเป็นผู้มีความรู้ดีในเรื่องของสินค้าชนิดนั้นๆ การขยายตัวของรัฐยังก่อให้เกิดการระบบการค้าขายที่มีความเข้มข้นมากขึ้น ตลาดขยายตัวและกลายเป็นพื้นที่ของการปรับตัวของแม่ค้าท่ามกลางการดำเนินชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ครอบครัวสามารถอยู่รอดด้วยการค้าขาย บทบาทเหล่านี้เป็นเครื่องยึดโยงผู้หญิงกับอุดมการณ์ความเป็นแม่และเมียเสมอมา

ในขณะที่แม่ค้ามีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดด้วยการสร้างพื้นที่ทางตลาด หากเป็นผู้หญิงที่ค้าขายก็จะยังมีอำนาจในการควบคุมทางเศรษฐกิจของบ้านได้ด้วย แต่แม่ค้ากลับมิได้ละทิ้งอุดมการณ์การเป็นแม่และเมียที่ดี ในขณะเดียวกันกลับเป็นการเพิ่มภาระให้แม่ค้ามากขึ้น การยึดเอาอุดมการณ์เหล่านี้เป็นของตนเองส่งผลให้แม่ค้าไม่สามารถหลุดพ้นจากอุดมการณ์ที่ครอบงำเธออยู่ ขณะที่แม่ค้าต้องทำสองสิ่งควบคู่กันไป พวกเขาถือปฏิบัติสิ่งสำคัญที่สำคัญคือ ความมีศักดิ์ศรีเท่ากับผู้ชาย ไม่ได้อยู่ข้างให้ผู้ชายเป็นคนเลี้ยงดูฝ่ายเดียว การทำงานในพื้นที่ครัวเรือนไม่ให้เป็นภาระจึงกลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับผู้ชาย ครอบครัวและสังคมเพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง ได้รับการยอมรับและมีสถานภาพ การออกสู่พื้นที่สาธารณะยังเป็นการได้หลีกเลี่ยงความจำใจในเรื่องงานประจำวันที่เธอต้องทำอย่างไร้รู้เห็นเดี๋ยวและไม่ได้รับผลตอบแทนใดๆ เพราะงานบ้านไม่เคยได้รับการยอมรับว่าเป็นงานแต่เป็นหน้าที่ที่สังคมกำหนดให้ว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

อย่างไรก็ตาม ผู้ชายเป็นคนทำงานนอกบ้านผู้หญิงทำงานบ้าน ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงที่ว่าผู้หญิงทำอาชีพค้าขายนอกบ้าน เป็นคนที่ควบคุมเศรษฐกิจของครอบครัวมาแต่อดีต ความเชื่อนี้จะถูกสลัดลงโดยเฉพาะกับผู้หญิงที่เป็นแม่ค้าในตลาดบอกว่

การปรับตัวของอาชีพแม่ค้า : กรณีศึกษาแม่ค้าในตลาดนัดบ่อนุสรณ์ท่าศาลา
อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

“ถ้าผู้ชายมีเงินเดือน ผู้หญิงไม่มีงานทำมันจะกดดัน ทำให้ผู้หญิงต้องทำงานและมีความรับผิดชอบบางครั้งกลายเป็นผู้หญิงรับผิดชอบมากกว่าผู้ชาย ต้องหาเงินเปลืองๆ เงินใครเงินมันอีกต่างหาก เมื่อเป็นเมืองมากขึ้น ผู้หญิงก็ต้องทำงานหาเงินมากกว่าแบมือขอผู้หญิงก็มีศักดิ์ศรีเหมือนกัน”

(สายฝน เขาวลิต, สัมภาษณ์ , 25 มกราคม 2558)

ทำให้เห็นว่าเส้นแบ่งพื้นที่ของความเชื่อในเรื่องการแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างผู้หญิงผู้ชายเริ่มมีลักษณะที่ไม่คงเส้นคงว่า ทั้งนี้ เป็นเพราะอิทธิพลของการพัฒนาเมืองที่มีส่วนช่วยเปิดพื้นที่ให้กับการรับรู้ของผู้หญิงทำให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่จากการพบปะผู้คนที่หลากหลายมากขึ้น ความรวดเร็วของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทำให้พวกเขากลายเป็นส่วนหนึ่งของกระแสความเคลื่อนไหวต่างๆ ในเมือง

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2535). ผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. ใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กนกศักดิ์ แก้วเทพ, กาญจนา แก้วเทพ และอานันท์ กาญจนพันธุ์. ใหม่แห่งการพัฒนา : วิทยุศึกษาสังคมไทย. (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ฉัสนา ชมะวรรณ มุกดาวิจิตร. (2549). รหัสทางวัฒนธรรมของการจับจ่าย : เล่าเรื่องการค้าขายชีวิตผู้หญิงและสังคมในตลาดสดแป๊ะควาย-ฮานอย. ใน สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ (บรรณาธิการ). ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ชวลิต อังวิยาธร (2543). ชุมชนหน้าท่าศาลา (ศาลา) น้ำ. ใน ท่าศาลา 100 ปี ท่าศาลา : ย้อนอดีต สู่อานาคต. สืบพงศ์ ธรรมชาติ, บรรณาธิการ. (นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์ไทม์พรีนติ้ง).
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542). พื้นที่กับการพัฒนา. ใน วาทกรรมกรพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริงเอกลักษณ์และความเป็นอื่น. (กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก).
- ปราณี วงษ์เทศ. (2549). เพศสถานะในสุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. Gender in Southeast Asia. เพศสถานะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์). กรุงเทพฯ : มติชน.

- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2543). การกลายเป็นเมือง. ใน **แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม**. (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ยศ สันตสมบัติ. (2543). **หลักช้าง : การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในใต้คง**. (กรุงเทพฯ : โครงการวิถีทรรศน์).
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2542). **ผู้หญิงในสังคมหมู่บ้าน**. วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 มกราคม - มิถุนายน 2542, หน้า 25 - 38.
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์. (2549). **ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด** : ศูนย์มานุษยวิทยา สิริธร (องค์การมหาชน) กรุงเทพฯ.
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2547). **การก่อรูปและการเปลี่ยนแปลงสำนึกเกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สินส่วนรวมในสังคมไทย**” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 24 ฉบับที่ 2, หน้า 119.
- อริยา เสวตามร์. (2544). **แม่ค้า : ปากปลาร้าหรือเทพธิดาของบ้าน**. (เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2545). **เส้นผมบังภูเขา : ความคิดสามัญเชิงวิพากษ์**. (กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการเมือง).
- ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. (2548). **ท่าศาลาเมืองน่าอยู่**. <http://www.thasala.go.th/webboard/view.php?No=109> เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ก.ย. พ.ศ. 2557
- Barbara Ehrenreich and Arlie Russell Hochschild (eds.), 2002, **Global Women : nannies, maids and sex workers in the new economy**, New York, the United States of America.
- King, Victor T. and Wilder, William D. (2003). **The Modern anthropology of South-East Asia : an introduction**. (New York : RoutledgeCurzon).
- Lefebvre, H. (1993). **The Production of Space**. (London : Basil Black well).